

بررسی میزان به کارگیری واژگان پایه در کتاب‌های بخوانیم و بنویسیم سال اول دوره ابتدایی

The Amount of Used Core Vocabulary in "Bekhanim" va "Benevisim" Books in Grade One of Elementary School

تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۱/۰۳/۰۱؛ تاریخ پذیرش مقاله: ۱۳۹۱/۹/۱۱

S.B.Alavi.Moghadam (Ph.D)

سید بهنام علوی مقدم^۱

Abstract: When writing for children and teenagers, observing the level of linguistic complication in terms of vocabulary is a crucial matter, since if not observed, students may face difficulties in acquisition of linguistic and nonlinguistic skills. This problem becomes more manifest when words which are used in textbooks do not correspond with the specific school grade. One of the most influential and important textbooks of the elementary level is "Bekhanim" and "Benevisim" (Let's Read, and Let's Write), especially those taught at the first grade of elementary school. This paper studies the words used in this book and compares them with the core vocabulary determined by Nemat zade et al. (1383/2004 and 1387/2008) in order to examine. The results of this study could help authors to write or revise "Bekhanim va Benevisim" in order to help the students learn Persian more effectively.

Keywords: Core vocabulary, "Bekhanim" Book, "Benevisim" Book, Grade One of Elementary School, Textbook

چکیده: یکی از مسایل مهمی که نویسندگان و مؤلفان کتاب‌های کودکان و نوجوانان باید بدان توجه کافی داشته باشند، به کارگیری واژه‌های متناسب با دامنه واژگانی این گروه سنی است، چرا که در صورت به کارگیری واژه‌های نامناسب و نامانوس در آثار تهیه شده برای دانش‌آموزان این رده سنی آنها در به دست آوردن مهارت‌های زبانی و غیر زبانی با مشکلات متعددی مواجه می‌شوند. این مسأله زمانی نمود بیشتری پیدا می‌کند که در کتاب‌های درسی، واژگان به کار رفته تناسب لازم را با پایه تحصیلی مورد نظر نداشته باشند. یکی از مهمترین و تأثیر گذارترین مجموعه کتب درسی، کتاب‌های بخوانیم و بنویسیم دوره ابتدایی به ویژه پایه اول ابتدایی است. این مقاله بر آن است تا با مطالعه و بررسی کلمات به کار رفته در کتاب‌های بخوانیم و بنویسیم پایه اول ابتدایی و مقایسه آن با واژگان پایه تعیین شده توسط نعمت‌زاده (۱۳۸۴) و (۱۳۸۷) میزان بهره‌گیری از واژگان پایه را در این کتاب‌ها رصد کند و در نتیجه میزان تطابق واژه‌های موجود در این کتاب‌ها و فهرست واژگان پایه نعمت‌زاده و همکاران را تعیین کند. نتایج این بررسی نمایانگر این بود که تنها ۹۱ واژه از واژگان پایه در میان ۷۰۸ کلمه موجود در کتاب‌های بخوانیم و بنویسیم پایه اول دیده می‌شود که تعداد قابل توجهی به نظر نمی‌رسد؛ اما از منظری دیگر وقتی حضور ۶۶/۴۲ درصدی (نسبت ۹۱ به ۱۳۷) واژگان پایه پربسامد را ملاحظه می‌کنیم در می‌یابیم که حدود دو سوم از واژگان پایه پربسامد تعیین شده در طرح نعمت‌زاده (۱۳۸۴ و ۱۳۸۷) در کتاب‌های مورد نظر به کار رفته است که میزان درخور توجهی است.

کلید واژه: واژگان پایه، کتاب بخوانیم، کتاب بنویسیم، اول ابتدایی

نظام آموزش و پرورش کشور عزیزمان ایران، نظامی متمرکز و در عین حال کتاب محور است؛ بدین معنا که کتاب‌درسی در آن از اهمیت ویژه‌ای برخوردار و به بیان دیگر دارای محوریت است. در نظام‌های آموزشی متمرکز، کتاب‌های درسی واحدی برای تمامی مناطق کشور اعم از شهری و روستایی، یک زبانه و دو زبانه و حتی سه زبانه، برخوردار و نیمه برخوردار و محروم و... تألیف می‌شود. یکی از جنبه‌های مهم کتاب‌های درسی، زبان این کتاب-ها و شاید مهمترین قسمت آن‌ها واژه‌های به کار رفته در آن‌هاست؛ چرا که می‌توان مدعی شد واژه، هر چند همه زبان نیست؛ اما بخش مهمی از زبان به شمار می‌آید و به قول گلاور^۱ و همکاران (۱۹۷۷:۲۴۷) قلب هر زبان واژه‌های آن است.

از منظر ارتباطی، کتاب درسی، رسانه‌ای تصور می‌شود که باید بتواند به بهترین نحو با مخاطب خود که همان دانش‌آموز است ارتباط برقرار کند. در دوره ابتدایی مخاطبان این کتاب‌ها دانش‌آموزانی هستند که مسلماً زبانشان با بزرگسالان تفاوت قابل توجهی دارد و مؤلفان کتاب-های درسی نیز بزرگسالانی هستند که باید زبان کودک را به خوبی بشناسند و محتوای کتاب‌های مورد نظر را از بعد زبانی با توان دانش‌آموزان سامان دهند؛ در غیر این صورت با دانش‌آموزانی مواجه خواهند شد که از نظر مهارت‌های زبانی ضعیف هستند و اطلاعاتشان بسیار سطحی است. به عبارت دیگر می‌توان مدعی شد که بخشی از این مشکلات زبانی به واژه‌هایی مربوط می‌شود که مؤلفان کتاب‌های درسی و نیز نویسندگان ادبیات کودک در آثارشان به کار می‌گیرند. بنابراین توجه به این مهم ضروری به نظر می‌رسد و آن این که واژه‌ها مصالح و عناصری زبانی هستند که برای برقراری ارتباط _ که وظیفه اصلی هر زبان است _ با این گروه سنی مورد استفاده قرار می‌گیرند و بنابراین باید از میان آنها مواردی انتخاب شوند که همه کودکان و نوجوانان یک گروه سنی آن‌ها را درک نموده، استفاده نمایند. به طور خلاصه باید گفت که کلمات انتخاب شده در این گونه کتاب‌ها باید از جهات مختلف مناسب باشد؛ بنابراین برای دستیابی به این تناسب ضروری است واژه‌های آشنا و مشترک و متداول دانش‌آموزان رصد گردد تا با استفاده از آنها مفاهیم نو و همچنین واژه‌های ناآشنا آموزانده شود.

بررسی میزان به کارگیری واژگان پایه در کتاب های بخوانیم و بنویسیم...

یکی از مهم ترین کتاب های دوره ابتدایی که در امر زبان آموزی از اهمیت ویژه ای برخوردار است، کتاب های بخوانیم و بنویسیم می باشند. از این رو کلمات به کار رفته در آن باید با دقت ویژه ای انتخاب گردد؛ چرا که این کتاب ها آستانه ورود به زبان آموزی رسمی کشور هستند و همچنین درس های دیگر نیز در ارتباط تنگاتنگی با آن نوشته می شوند؛ بنابراین آشنایی نسبی و همه گیر دانش آموزان کلاس اول ابتدایی با این واژه ها امری اجتناب ناپذیر است و از بدیهیات آموزش زبان می باشد. همانطور که اشاره شد با توجه به نظام آموزشی متمرکز کشور عزیزمان ایران و وجود مناطق فراوان دویا چند زبانه این امر دشوارتر می شود و مؤلفان کتب درسی به خصوص کتاب های یاد شده را با دشواری های مضاعفی مواجه می سازد. از این رو مراجعه و استفاده از پژوهش های انجام شده در این زمینه می تواند راهگشای این امر خطیر باشد و دست اندر کاران تعلیم و تربیت را در این راه یاری نماید. بنابراین شناخت واژگان پایه برای این امر خطیر از ضروریات است.

بنابراین به طور خلاصه می توان نتیجه گرفت تألیف هر کتاب نیازمند این نوع واژگان است و نیاز به فهرست علمی و تأیید شده ای از واژگان پایه دارد که بر اساس سن و پایه تحصیلی انتخاب شده باشد تا مؤلفان و نویسندگان آثار ویژه کودک و نوجوان را از به کار گیری سلیقه و ذوق شخصی باز دارد و آن ها را وادار به استفاده از حوزه های از پیش تعیین شده واژگان پایه نماید.

این پژوهش بر آن است تا با بررسی و مطالعه کتاب های بخوانیم و بنویسیم فارسی سال اول ابتدایی و مطابقت دادن آن با واژگان پایه تهیه شده توسط نعمت زاده و همکاران (۱۳۸۴) و (۱۳۸۷) میزان به کارگیری واژگان پایه را در این کتب بررسی و مطالعه و تعداد واژگان به کار رفته در آنها را رصد نماید و در نتیجه میزان تطابق واژه های موجود در این کتاب ها و فهرست واژگان پایه نعمت زاده و همکاران را تعیین کند. کتاب های بخوانیم و بنویسیم از این جهت در این مقاله با هم در نظر گرفته شده که در برنامه درسی، توامان، یک کل در نظر گرفته می شوند و از هم منفک و جدا نیستند. به بیان دیگر این دو کتاب در اصل یک کتاب به شمار می آیند که برای سهولت در امر آموزش به صورت دو کتاب مجزا در نظر گرفته شده اند.

نتایج این تحقیق می تواند راهنمایی برای تألیف دوباره یا بازبینی کتاب های موجود واقع شود تا بتواند گامی در جهت زبان آموزی بهتر و مؤثرتر فرزندان این مرز و بوم باشد.

پیشینه پژوهش

در مورد واژه‌های پایه در داخل و خارج از کشور مطالعات نسبتاً گسترده‌ای صورت گرفته است که به ترتیب به برخی از آنها به طور مختصر پرداخته می‌شود.

تحقیقات خارجی

ثورن دایک^۱ (۱۹۴۴) در سال‌های ۱۹۳۷ و ۱۹۳۶ پیکره واژه‌های عظیمی را ارائه داده است. وی در این اثر با تحلیل ۴/۵ میلیون واژه از یک صد و بیست کتاب تدوین شده برای دانش-آموزان پایه سوم تا هشتم به طور تخمینی به حدود بیست هزار واژه پایه در زبان انگلیسی دست پیدا کرد.

رینزلند^۲ (۱۹۴۵) نیز در پژوهشی که بعداً با عنوان «واژگان پایه دانش آموزان ابتدایی» چاپ شد نمونه‌گیری وسیعی را از بخش‌های مختلف کشور آمریکا در پایه ابتدایی ترتیب داد و نوشته‌های فراوانی را که توسط دانش‌آموزان هشت پایه تولید شده بود مورد بررسی و مطالعه قرار داد. این پژوهش مواردی همچون بسامد خام، گروه‌بندی اندازه‌های عملی قابل استفاده برای عموم مثلاً صد واژه اول و پانصد واژه دوم و ارائه قابل مقایسه‌ای از بسامد از یک پایه به پایه دیگر را به دست می‌دهد.

وست^۳ (۱۹۵۳) در کتاب «فهرست عمومی واژه‌های انگلیسی» فهرست خدماتی را ارائه می‌نماید که راهنمای واژگانی برای تولید مواد ساده خواندنی باشد. این فهرست با اهداف ابتدایی خود همخوانی و هماهنگی داشت اما برای اهداف دیگر مناسب نبود. آخرین نسخه آن در برگزیده بسامد واژه‌هایی است که بعدها به آن اضافه شد.

کارت^۳ (۱۹۸۷) مقاله‌ای در باب سازماندهی و عملکرد واژگان پایه در انگلیسی می‌نگارد و روش‌های مناسب تدریس از طریق واژگان پایه و همچنین دیگر کاربردهای آن را بر اساس توصیف نظام مند از واژگان پایه بیان می‌دارد. در میان این کاربردها موضوعاتی همچون سبک-شناسی، واژه‌نگاری و آموزش واژگان به چشم می‌خورد.

1. Rinsland
2. West
3. Carter, F

بررسی میزان به کارگیری واژگان پایه در کتاب های بخوانیم و بنویسیم ...

باور و باور^۱ (۲۰۰۰) نیز با پژوهشی به بررسی گوناگونی لهجه‌های انگلیسی با استفاده از واژگان کودکان پیش دبستانی نیوزلند پرداختند (نقل از نعمت زاده و همکاران ۱۳۸۴).
آنجلو^۲ (۲۰۰۵) آزمایشی را برای گسترش کلمه‌های پایه در دانش‌آموزان ژاپنی طرح‌ریزی می‌کند و در نهایت اذعان می‌دارد توجه به این واژه‌ها در برنامه‌درسی راهبردی برای ارتقا زبان انگلیسی این دانش‌آموزان است

چامپوتر^۳ و همکاران (۲۰۰۹) نیز در مقاله‌ای چگونگی به دست آوردن واژگان پایه در زبان تایلندی را توصیف می‌کنند و روش کار خود را برای به دست آوردن این واژگان از طریق منابع معتبر نوشتاری در زبان تایلندی بیان می‌دارند. آنها اذعان می‌دارند بیشتر واژه‌های پایه در زبان تایلندی بسته به موقعیت و بافت تا دو یا چند نقش را در جمله ایفا می‌کنند.

تحقیقات داخلی

بدره‌ای (۱۳۵۰) در رساله دکتری زبانشناسی خود با عنوان «وسعت واژگانی کودکان دبستانی بر پایه نوشته های آنان» به بررسی واژگان پایه نوشتاری می‌پردازد. این مطالعه بر اساس نامه‌های کودکان است. وی در این تحقیق به ۸۷۱۲ صورت زبانی با بسامدی حدود ۹۸۷۶۹ بار دست یافته است.

ایمن (۱۳۵۷) در اثر خود با عنوان «فهرست پربسامدترین واژه‌های خردسالان شش تا دوازده ساله»، ۲۳۹۸ کلمه را با بررسی حدود چهار میلیون واژه از پرفروش‌ترین کتاب‌های خردسالان و همچنین نوشته‌های آنان شناسایی و استخراج نموده است.
صفارپور (۱۳۷۰) در کتاب واژگان پایه کودکان دبستانی مجموعاً ۲۵۰۰۰۰ کلمه از کتاب‌های سال اول تا پنجم ابتدایی و ۱۰۰۰ واژه از کتاب‌های نهضت سواد آموزی استخراج و مرتب نموده است.

شکری (۱۳۷۳) در کتاب دوجلدی فرهنگ دبستانی، ۱۵۰۰۰ کلمه را که از کتاب‌های دوره ابتدایی و پنجاه عنوان کتاب‌های غیر درسی و مجلات و ویژه‌نامه‌های گروه سنی ۶ تا ۱۱ سال انتخاب می‌نماید و بر اساس فهرست الفبایی ارائه می‌کند.

-
1. Bauer & Bauer
 2. Angelo, James F.D
 3. Chompoobutr, S

شیرینی (۱۳۷۶) در رساله کارشناسی ارشد خود با عنوان «واژگان پایه ادراکی دانش‌آموزان کلاس‌های سوم، چهارم و پنجم ابتدایی شهر تهران» با طراحی آزمونی و اجرای آن در مناطق ۱ و ۱۷ تهران، به مقایسه نتایج پژوهش با تحقیقات قبلی می‌پردازد و فهرستی از واژگان درسی و غیر درسی دانش‌آموزان را ارائه می‌نماید.

غفاری (۱۳۷۹) در رساله کارشناسی ارشد خود تحت عنوان «تحلیل روش‌های آموزش واژگان پایه» در ابتدا ۳۵۷۱ کلمه از فرهنگ لغت فارسی انتخاب می‌نماید و سپس با استفاده از ششم زبانی خود واژه‌های کم بسامد را کنار می‌گذارد و در نهایت به ۱۴۵۹ واژه که عمدتاً اسم و صفت می‌باشد دست می‌یابد و آنها را در کلاس‌های پیش دبستانی شهرستان بابل مورد آزمایش قرار می‌دهد و در نهایت واژه‌های به دست آمده را در سی و دو حوزه معنایی ارائه می‌کند.

اعلایی (۱۳۸۱) در پایان نامه کارشناسی ارشد خود با عنوان «بررسی و نقد روش‌های تخمین واژگان پایه در ایران به منظور پیشنهاد روش یا روش‌های مناسب» پس از بررسی روش‌های تخمین واژگان پایه در ایران به این نتیجه دست می‌یابد که برای پیش‌بینی واژه‌های پایه، یک روش به تنهایی کافی نیست؛ بنابراین توصیه می‌کند برای این منظور از بسامد و ششم زبانی و معیارهای معنا شناختی بهره گرفته شود.

بی‌جن خان (۱۳۸۳) در طرح «پیکره متنی زبان فارسی» به جمع‌آوری و سازماندهی متون فارسی در حجم یک صد میلیون کلمه پرداخته است و تلاش کرده تا مدلی ساختاری از زبان فارسی را برای بهبود کیفیت سامانه بازشناسی گفتار زبان فارسی مستقل از گوینده و همچنین سایر کاربردهای پردازش زبان فارسی به دست دهد.

نعمت زاده و همکاران نیز در سال ۱۳۸۴ به تحقیقی دست زدند که هدف آن تعیین واژگان پایه کودکان ایرانی است. در این پروژه ملی، واژگان پایه دانش‌آموزان پایه‌های اول تا پنجم مقطع ابتدایی در مناطق مختلف ایران بر اساس مقوله‌های اسم، فعل و صفت در دو سطح ادراکی و تولیدی و بر اساس آزمون‌های متنوع (ادراکی، تولیدی و معلمان) به دست آمده است. به دلیل استفاده از داده‌های این پژوهش در قسمت بحث و بررسی بدان بیشتر خواهیم پرداخت. علوی مقدم (۱۳۸۷) در رساله دکتری خود نیز با بررسی واژگان پایه نعمت زاده و همکاران (۱۳۸۴) به مطالعه یادگیری و گسترش واژه‌های مشتق و وندهای موجود در آنها پرداخته و ارتباط آن با رده زبانی زبان اول و دوم را بررسی نموده است.

بررسی میزان به کارگیری واژگان پایه در کتاب های بخوانیم و بنویسیم...

نعمت زاده (۱۳۸۷) در گزارش پژوهشی کاربست یافته‌های طرح واژگان پایه فارسی، در همکرد انواع واژه‌های پربسامد را بر اساس طرح پیشین خود بررسی می‌کند و با استفاده از معیارها و در چارچوب مقوله‌های معنایی، جدول‌های قابل استفاده‌ای را ارائه می‌نماید که علاوه بر جدول‌های مرجع الفبایی و بسامدی، شامل جدول‌های پلکانی برای نشان دادن ترتیب و اولویت به کارگیری واژه‌ها و جدول موضوعی برای نمایش دایره معنایی کلمات می‌گردد.

علوی مقدم (۱۳۸۹) در مقاله‌ای تحت عنوان «بررسی ارتباط ساخت‌های اشتقاقی و رده‌شناسی زبانی در پدیده‌ی دو زبانی» با استفاده از واژگان پایه این مطالعه را انجام می‌دهد. وی در این پژوهش در واژگان پایه دو زبانه‌ها میزان ارتباط ساخت‌های مشتق و رده زبانی زبان‌های آنها را رصد می‌نماید.

آنچه از نظر گذشت نمایی از پژوهش‌ها و مطالعاتی بود که در خارج و نیز داخل کشور در زمینه واژگان پایه صورت پذیرفته بود. لازم به ذکر است نویسنده مقاله حاضر در میان تحقیقات داخلی و خارجی، پژوهشی مشابه را نیافت. بنابراین مقاله‌ای همسو با موضوع این نوشته یافت نشد.

پرسش‌های تحقیق

- چه میزان از واژگان پایه پربسامد در کتاب‌های فارسی بخوانیم و بنویسیم به کار گرفته شده است؟
- نسبت واژگان پایه بکار رفته در کتاب‌های بخوانیم و بنویسیم پایه اول به واژگان پایه استفاده نشده چه میزان است؟

روش تحقیق

این تحقیق به روش کتابخانه‌ای انجام شده و از نوع توصیفی است. بدین صورت که ابتدا کلمات موجود در کتاب‌های بخوانیم و بنویسیم سال اول ابتدایی استخراج شدند و میزان استفاده مؤلفان کتب نامبرده از آنها مورد بررسی قرار گرفت. همچنین نسبت کلمات پایه پربسامد بکاررفته در کتاب‌های مورد مطالعه به واژگان پایه‌ای که به کار گرفته نشده‌اند مطالعه گردید.

بحث و بررسی

یکی از موارد مورد بررسی در این تحقیق کتاب‌های بخوانیم و بنویسیم سال اول دوره ابتدایی است. بنابراین لازم است در اینجا قدری بدان پرداخته شود. کتاب‌های بخوانیم و بنویسیم از

سال ۱۳۸۰ در چرخه نظام آموزشی کشور قرار گرفته است و هم اکنون پس از گذشت نه سال همچنان در مدارس آموزش داده می‌شود. این کتاب‌ها، از نظر محتوا و روش، کتاب‌های مناسبی به نظر می‌رسند و باعث ایجاد تحولاتی در بخش زبان‌آموزی شدند. در این پژوهش واژه‌های به کار رفته در کتاب‌های بخوانیم و بنویسیم سال اول بررسی می‌گردد و میزان تطابق آن با واژگان پایه نعمت‌زاده و همکاران (۱۳۸۴) و نعمت‌زاده (۱۳۸۷) مطالعه می‌شود.

از آنجا که داده‌های بخش زیادی از این مقاله مربوط به طرح شناسایی واژگان پایه نعمت‌زاده و همکاران است در این جا به بررسی اجمالی آن می‌پردازیم. در این طرح پژوهشی ملی، واژه‌های پایه دانش‌آموزان پایه‌های اول تا پنجم مقطع ابتدایی در مناطق مختلف ایران بر اساس مقوله‌های اسم، فعل و صفت در دو سطح ادراکی و تولیدی و بر اساس آزمون‌های متنوع کتبی و شفاهی و به روش‌های گوناگون (ادراکی، تولیدی و پرسش از معلمان) به دست آمده است. این پژوهش ملی می‌تواند داده‌های معتبری را در اختیار پژوهشگران قرار دهد. لازم به یادآوری است که این طرح در سال ۱۳۸۳ موفق به کسب رتبه دوم در هیجدهمین جشنواره بین‌المللی خوارزمی و نیز جایزه دلاری آیسسکو (سازمان اسلامی آموزش علمی و فرهنگی) در سال ۲۰۰۵ شده است.

با توجه به این که داده‌های این مقاله پربسامدترین کلمات این طرح پژوهشی است، در این جا به توضیح بیشتر آن پرداخته می‌شود: آزمون تولیدی واژه، کتابچه‌ای است دارای تصاویر رنگی که در ۱۱۶ صفحه تنظیم شده و ۱۴ موضوع مختلف را در بر دارد. این موضوعات به کمک نویسندگان ادبیات کودک و نوجوان و همچنین تصویرگران کتاب‌های کودک، تبدیل به داستان‌های مصور شده بود. در کتابچه نامبرده، تصویرهای فراوانی آورده شده و از دانش‌آموزان پایه اول درخواست گردیده با توجه به تصاویر سخن بگویند تا صدایشان ضبط گردد ولی از دانش‌آموزان پایه‌های دوم تا پنجم خواسته شده تا در دفترچه‌ها مطالب مورد نظر خود را درباره تصاویر بنویسند.

روش جمع‌آوری داده‌ها در طرح واژگان پایه، پی پی اس سیستماتیک خوشه‌ای دو مرحله‌ای بوده است. در این طرح ۲۰۰۹۲ دانش‌آموز ابتدایی (از ۲۹ استان، ۱۷۵ مدرسه شهری، روستایی و عشایری و در قالب ۸۷۵ کلاس) تحت پوشش قرار گرفته بودند که از این تعداد ۱۹۳۴۹ نفر مورد آزمون قرار گرفتند؛ چرا که برخی دانش‌آموزان انتخاب شده به دلیل بیماری، انتقال به

بررسی میزان به کارگیری واژگان پایه در کتاب های بخوانیم و بنویسیم...

دیگر مدارس یا به دلایلی دیگر در آزمون شرکت نکردند. همچنین اطلاعات ۱۸۸۷۵ نفر در آزمون ادراکی و ۱۷۶۰۶ نفر در آزمون تولیدی وارد رایانه شد. اطلاعات بعضی از دانش آموزان به دلیل ناقص بودن وارد رایانه نشده است. این آزمون در ۱۰ دی ماه ۱۳۸۱ برگزار شد. همچنین نعمت زاده در سال ۱۳۸۷ در گزارش پژوهشی کاربست یافته های طرح واژگان پایه فارسی، این واژه ها را در پنج پایه به تفکیک ارائه نمود. در سال اول ۱۳۷ واژه، در پایه دوم ۲۳۸ کلمه، در پایه سوم ۲۸۷ واژه و در پایه چهارم و پنجم به ترتیب ۴۲۵ و ۴۹۷ واژه به عنوان پربسامدترین واژگان معرفی شده اند.

در اینجا به مطالعه میزان تطابق کتاب های بخوانیم و بنویسیم سال اول با کلمه های طرح واژگان پایه می پردازیم. طی شمارشی که توسط نگارنده از واژه های موجود در کتاب های بخوانیم و بنویسیم پایه اول ابتدایی انجام گردید، بدون احتساب بسامد، تعداد کلمات به ۷۰۸ واژه رسید. از تعداد این ۷۰۸ واژه ۹۱ کلمه از ۱۳۷ واژه ای که نعمت زاده (۱۳۸۷) به عنوان پربسامدترین واژه ها معرفی کرده حضور دارند. در فهرست زیر کلمات موجود واژه های کتاب های بخوانیم و بنویسیم سال اول و واژه های رنگی کلمات پایه ای هستند که در میان کلمات کتاب به چشم می خورند. لازم به یادآوری است که تنها کلمات موجود در متن درسی مورد شمارش قرار گرفتند و بخش های دیگر کتاب از جمله دستورالعمل ها، فهرست منابع و مأخذ، مقدمه و... لحاظ نگردید

ا

آزاده- آب- آبی- آهو- آلو- آمدن- آرام- آسمان- آباد- آدم برفی- آفرین- آیا- آن جا- آموزگار- آذر(نام دختر)- آسانی- آماده- آبگیر- آمنه- آخرین- آن- آموختن- آینده- آموزنده- آفتابی- آرام آرام- آدم-آبادان-آزاد- آش- آوردن- آژیر- آشپزخانه- آتش- آبان-ایران-این جا- ایستادن- این- ایرانی، او، امین-اسب- ابر- انار- انگور- انگشت- از- اره ماهی- اما- اول- اثر- اگر- اذان- الله اکبر- است- امیر-امام- استخر- استکان- ای- اجازه- استفاده- احساس- انقلاب- امروز-اسلامی- امسال-ابرو-امید.اتاق- افتادن- اردک.

ب

بابا-بادکنک- باد- برف- بلبل- باران- بادبادک- بستن- باریدن- بیدار- با- بینا- بز- بزرگ- به- بشقاب- بردن- بهار- برنج- برای- به- بودن- بازار- بزازی- بیرون- بسیار- بلند- برادر-

بیچّه - بآدب - باعث - بدن - بیش تر - باقی - برگشتن - بعد - بهمن - بیست - باز - بالا - بدی - برابر -
بعضی - برگ - بهتر - بازی کردن - بوسیدن - برفی - بازی - بردن - باز نویسی - بهار - بی کار - بادام -
برگ - بو - بیداری - برداشتن - باریک - یک بخشی - بزاز - بُنا - برف - بازی - بیماری - بار (دفعه) - بز - بر -

بام

پ

پرچم - پل - پلنگ - پرده - پنجره - پاینده - پر - پرستو - پروانه - پا - پرواز - پرنده - پدر - پُر - پنج -
پیش - پدر بزرگ - پژمرده - پارچه - پراکنده - پرسیدن - پاکیزه - پس - پشت - پیدا - پیروزی -
پریدن - پیامبر - پروردگار - پاییز - پختن - پنیر - پلیس - پاک کن - پاک - پیامبری.

ت

تاب - توت - تیرانداز - توانایی - توپ - تخت خواب - تشکر - تا - تماشایی - تابستان - توانستن -
تمیز - ترس - تعداد - تعریف - تو - تازه - تاکنون - ترازو - (مداد) تراش - تند - تاریک - تنور - تور -
تیغ - ترسیدن.

ث

ثریا - ثانیه.

ج

جوراب - جانماز - جاکفشی - جوجه - جنگل - جا - جانور - جان - جور - جشن - جغد - جیغ -
جواب - جو - جمع - جارو - جیر جیرک.

چ

چای - چمن - چشم - چاقو - چه - چشمه - چراگاه - چوپان - چریدن - چیز - چسبیدن - خوب -
چهار - چیست - چادر نماز - چرا - چرخ - چادر - چابک - چالاک - چانه - چاره - چاله - چاق و چله

ح

حلزون - حرکت - حیوان - حوض - حیاط - حضرت - حالا - حوله.

خ

خرگوش - خرس - خانه - خروس - خوش آواز - خریدن - خورشید - خود - خدا - خوب - خانم -
خواندن - خوابیدن - خواب - خیلی - خواستن - خانه به دوش - خاطره - خمینی - خیابان - خشک -

بررسی میزان به کارگیری واژگان پایه در کتاب های بخوانیم و بنویسیم...

خوش حال - خواهش - خواهر - خوب - خوردن - خروس - خرگوش - خنده - خودکار - خوش - خاک - خداحافظی - خرس.

د

دست - دریا - در - دادن - داشتن - دوست - درخت - داستان - داور - دونده - دانش - درست - دیدنی - دو - دانه - دکان - دوختن - درشت - دلپذیر - درس - دانستن - دختر - داخل - دیگر - دعا - دوازدهم - دنیا - دور - دوم - ده - دهه - دهان - درو - دشت - دل سوز - در (حرف اضافه) - داشتن - دام - دود - دارکوب - دندان - دیروز - دم - درشت - دبستان - درآوردن - دشمن - دفتر - دوبخشی - دامن - دنبال.

ذ

روستا - رودخانه - رزمنده - روی - راندن - را - روز - رفتن - روشن - ریختن - راه - رسیدن - ریز - رضا - رهبری - راه پیمایی - رهبر - رشته - رودخانه - ریز - روباه.

ز

زرد - زشت - زنبور - زیبا - زندگی - زیر - زن - زمین - زدن - زنگ - زمان - زیاد - زمستان - زحمت - زود - زری - زود - زمستانی - زیر و زنگ - زبان.

ژ

ژاله - ژاکت

س

سگ - سبز - سرو - سبزی - سنجد - سیب - سبزه - سیر - سرکه - سمنو - سکه - سبد - سفید - سرمه - ای - سرباز - سوارکار - سرسبز - سلام - ساختن - سه - ستاره - سپس - سفر - سر - سال - ساکت - سلام - سوم - سرما - سپاس گزار - سلامتی - سام - سو - سود - سوت - سارا - سینی - سوزن - ساده - سایه - سماور - سبک - سنگین - سه بخشی - سرسره - سالم - سوار - سرخ.

ش

شتر - شیر - شنوا - شب - شنا - شادی - شاخه - شستن - شالیزار - شاداب - شدن - شیرینی - شما - شکار - شروع - شنیدن - شعار - شاه - شهید - شهر - شاهنامه - شکوفه - شناختن - شکر - شیرین - شانه - شور - شتر - شاخ - شب به خیر - شام.

ص

صدا - صدف - صبح - صف - صاف - صلی اله علیه و آله - صورت - صابون - صبحانه.

ض

ط

طول - طوطی - طرف.

ظ

ظلم

ع

علی - عزیز - عمو - عید - علف.

غ

غمگین - غاز

ف

فیل - فرزانه - فرشته - فروشگاه - فکر - فراموش - فرار - فجر - فریاد - فصل - فراوان - فارسی.

ق

قارچ - قایق - قرآن - قایق ران - قاشق - قندان - قند - قوری - قوچ - قشنگ - قبل - قنادی - قدم - قرمز - قناد - قهوه ای.

ک

کتاب - کفش - کیف - کلاس - کوه - کلاه - کیبوتر - کندو - کبک - کردن - کنار - کاش - کاشتن - که - کفآشی - کدام - کلاغ - کودکی - کم کم - کشاورز - کشور - کوهستان - کشیدن - کمک - کتاب خوانی - کدام یک - کلیله و دمنه - کبریت - کودک - کدو - کباب - کریم - کره - کلمه - کاج - کوه نوردی - کوچه - کتابخانه - کفاش - کار - کثیف - کوچولو.

گ

گاو-گوسفند- گرگ- گوش- گفتن- گنجشک- گوزن- گل- گوسفند- گل دار- گذشته- گندم- گرفتن- گرامی- گرم- گیلاس- گرگان- گربه- گذاشتن.

ل

لباس- لک لک- لانه- لبخند- لذت- لاک پشت- لته.

م

مادر- مسجد- مدرسه- مدیر- مداد- میز- ماهی- من- مادر بزرگ- ملخ- مهربان- ماه-مرد- مهتاب- منیژه- موج- مانند- مخصوص- مسافرت- مازندران- معصومه- معلم- مثل- ماریپیچ- مزرعه- ماندن- مردم- مریض- ما- مرغابی- مجبور- منقار- مدت- مبارزه- مسلمان- مهر(ماه)- میهن- محمد- مکه- مواظبت- مبعث- مهتابی- مو- ماست- ماشین- مشیت- موشک- میوه- مادر بزرگ- موش- میخ- ماژیک- مسواک- مواظب- میمون- مار- محکم- ماسه.

ن

نیمکت- نان- نم نم- نانو- نرده- نیست- نارنج- نوک- نشستن- نشان- نجار- نماز- نور- نهنگ- نوشتن- نگاه- نرم- نام- نوروز- نوبت- نقاشی کردن- نجاری- نانوایی- نمک- نمکدان- نرگس- نارنج- نور- نمازخانه- نجار- نقاش- نگه داشتن- نهار- ناظم- نظم- نقاشی- ناگهان.

و

ورزش کار- وزنه بردار- وقتی- وارد(شدن)- وسایل- وضو- وقت- وطن- ورزش- و- ولی.

ه

هلو- هواپیما- هم- همکاری- هوا- هم دیگر- هشت پا- هست- هر- همیشه- همه- هزار- همین- همراه- هوا- همان- هرگز- هنگام- هندوانه.

ی

یاس- یخ- یک- یاد- یا.

جدول زیر به تفکیک و ترتیب حروف الفبا تعداد کلمات به کار رفته در کتابهای مورد بررسی و نیز تعداد واژگان پایه را نشان می دهد. لازم به یاد آوری است ردیف اول تعداد کلمات به کار رفته در کتابهای نامبرده و ردیف دوم نشانگر تعداد واژه های پایه استفاده شده در همان حرف الفباست.

جدول ۱: واژه‌های کتاب‌های بخوانیم و بنویسیم پایه اول ابتدایی و واژگان پایه موجود در آنها

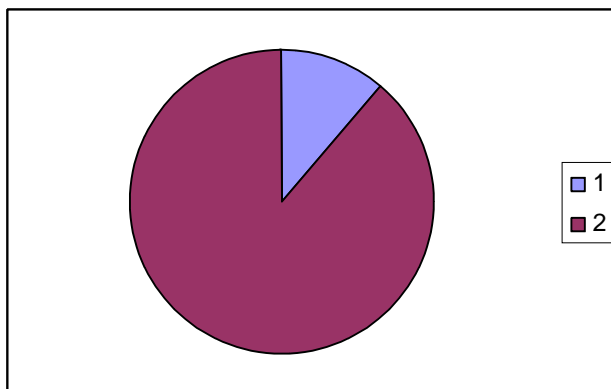
ا	ب	پ	ت	ث	ج	چ	ح	خ	د	ذ	ر	ز	ژ	س	ش
۷۳	۶۸	۳۶	۲۶	۲	۱۷	۲۴	۸	۳۴	۵۱	۰	۲۱	۲۰	۲	۴۸	۳۱
۹	۹	۷	۲	۰	۳	۳	۱	۸	۷	۰	۰	۱	۰	۵	۲

جدول ۲: تعداد کلمات به کار رفته در کتاب‌های مورد بررسی (ردیف دوم جدول) و تعداد واژگان پایه (ردیف سوم جدول)

ص	ض	ط	ظ	ع	غ	ف	ق	ک	گ	ل	م	ن	ه	و	ی
۹	۰	۳	۱	۵	۲	۱۲	۱۶	۴۲	۱۹	۷	۵۸	۳۷	۱۹	۱۱	۵
۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۵	۸	۳	۰	۱۱	۵	۰	۰	۱

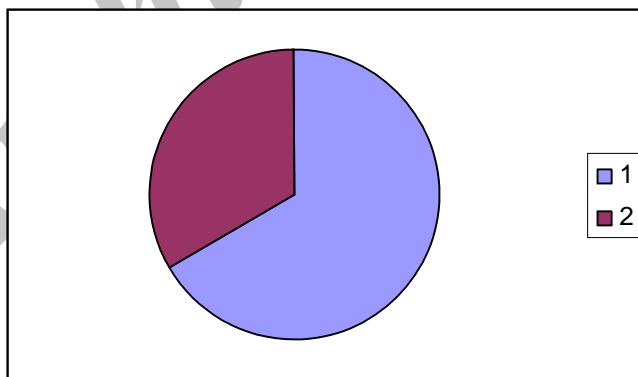
همانطور که در جدول بالا مشاهده می‌شود کتاب‌های مورد بررسی فاقد برخی کلمات با حروف الفبای خاصی همچون "ذ" و "ض" هستند. (البته کلماتی وجود دارد که این حروف در آنها وجود دارد اما در ابتدای آن نیست). همچنین واژگان پایه از برخی حروف در کتاب‌های مورد نظر به کار نرفته است (به عنوان حرف اول). مانند حروف "ث"، "ذ"، "ر"، "ز"، "ض"، "ط"، "ظ"، "ع"، "غ"، "ف"، "ل"، "ه" و بالاخره "و". در ظاهر دیده می‌شود که نسبت حضور واژگان پایه نسبت به واژگان به کار رفته در هر مورد الفبایی در کتاب‌های مورد بررسی (بخوانیم و بنویسیم پایه اول ابتدایی) بالا نیست؛ مثلاً در مورد حرف "الف" با وجود ۷۳ کلمه آغاز شونده با این حرف تنها ۹ کلمه از واژگان پایه در آن به کار رفته است. این نکته در ابتدا ممکن است باعث این تصور شود که این نسبت، نسبت مطلوبی نیست و تعداد بیشتری از واژگان پایه می‌بایست در نگارش کتاب مورد استفاده قرار گیرد و کتابها در مرحله بازنگری باید به این سمت و سو سوق پیدا کنند. به طور خلاصه اگر نسبت واژگان پایه به کار رفته را به کل کلمات مورد استفاده در کتابهای مورد نظر حساب کنیم عدد ۱۲/۸۵٪ به دست می‌آید که در ظاهر درصد مطلوبی نیست. نمودار شماره دو این نسبت را نشان می‌دهد.

بررسی میزان به کارگیری واژگان پایه در کتاب های بخوانیم و بنویسیم ...

نمودار ۱: نسبت واژگان پایه به کار رفته به کل کلمات به کار رفته در کتاب (۱:واژگان پایه، ۲:کلمات غیر پایه، ۱+۲: کل کلمات کتاب)

اما اگر واژه‌های پرسیامد تعیین شده توسط نعمت زاده (۱۳۸۷) را ۱۳۷ کلمه فرض کنیم و براساس شمارشی که توسط محقق این مقاله صورت گرفته ۹۱ کلمه از واژگان پایه را به کار رفته در کتاب‌های یاد شده بدانیم، می‌توان ادعا کرد ۶۶/۴۲ از واژگان پایه در کتاب‌های بخوانیم و بنویسیم سال اول ابتدایی به کار گرفته شده است که نسبتاً درصد مطلوبی به حساب می‌آید. به عبارت دیگر تقریباً دو سوم واژگان پایه در کتاب‌های بخوانیم و بنویسیم به کار گرفته شده که نسبتی چشم‌گیر است و دقت عمل و توجه مؤلفان محترم درسی به استفاده از واژگان پایه را نشان می‌دهد (نمودار شماره ۲).

نمودار ۲: نسبت واژگان پایه به کار رفته به واژگان پایه استفاده نشده (۱: بکار رفته ، ۲: استفاده نشده) با این احتساب تنها ۴۶ واژه از واژگان پایه در کتاب‌های بخوانیم و بنویسیم سال اول توسط مولفان به کار گرفته نشده که البته به نظر می‌رسد با توجه به اهمیت موضوع و بسامد

بالای این کلمه‌ها در ادبیات کودک در تمامی مناطق ایران اعم از یک زبانه و دوزبانه و بعضاً چند زبانه به کار گیری این تعداد نیز باید از اولویت‌های بازنگری و یا بازتألیف کتاب‌های مورد نظر به حساب آید تا توانسته باشیم از این داده‌های دردسترس به بهترین نحو استفاده کرده باشیم و کتاب‌های درسی به خصوص کتاب‌های بخوانیم و بنویسیم را از این حیث غنی سازیم.

نتیجه گیری

همانطور که دیدیم تعداد ۹۱ واژه از مجموع ۱۳۷ واژه‌ای که نعمت‌زاده (۱۳۸۷) آنها را بر بسامدترین واژه‌های کودکان پایه اول ابتدایی نامیده در کتاب‌های بخوانیم و بنویسیم پایه اول ابتدایی دیده می‌شود. این در حالی است که در مجموع ۷۰۸ کلمه در هر دو کتاب مورد مطالعه وجود دارد. در نگاه اول ممکن است به نظر رسد درصد پابینی از این واژگان (۱۲/۸۵) در کتاب‌های مورد بررسی به کار گرفته شده است زیرا ۹۱ واژه نسبت به ۷۰۸ کلمه چندان چشمگیر نیست. اما از منظری دیگر وقتی نسبت ۹۱ به ۱۳۷ یعنی درصد ۶۶/۴۲ را ملاحظه می‌کنیم در می‌یابیم که حدود دو سوم از واژگان پایه تعیین شده در طرح نعمت‌زاده (۱۳۸۴) و (۱۳۸۷) در کتاب‌های مورد نظر به کار رفته است که تقریباً مطلوب است. از آنجا که وجود واژگان پایه می‌تواند نقش موثری را در یادگیری زبان ایفا کند و قابلیت این مسأله را دارد که می‌تواند محملی برای یادگیری واژگان ناآشنا و نامانوس باشد، لذا به اعضای شورای برنامه‌ریزی و تألیف و نیز مؤلفان و نویسندگان محترم پیشنهاد می‌شود در کتاب‌های نامبرده از ۴۶ واژه پربسامد دیگر که در کتاب‌ها دیده نمی‌شود، در مرحله تألیف دوباره یا بازبینی در درس‌ها استفاده نمایند؛ باشد که این گام، نقش موثری در فرایند زبان‌آموزی و دیگر مهارت‌های دانش آموزان داشته باشد.

کتابنامه

- اعلایی، مریم، ۱۳۸۱، بررسی و نقد روش‌های تخمین واژگان پایه در ایران به منظور پیشنهاد روش یا روش‌های مناسب، رساله کارشناسی ارشد زبان‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی
- ایمن، لیلی، ۱۳۵۷، فهرست پربسامدترین واژه‌های خردسالان ۶ تا ۱۳ سال، تهران، کمیته ملی پیکار با بیسوادی

بررسی میزان به کارگیری واژگان پایه در کتاب های بخوانیم و بنویسیم...

- بی جن خان، محمود، ۱۳۸۳، «پیکره متنی زبان فارسی مجموعه سخنرانی‌ها، گزارش‌ها و چکیده طرح‌های اولین کارگاه پژوهشی زبان فارسی و رایانه، دانشگاه تهران، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دفتر معاونت پژوهشی، صص ۱۴۳-۱۴۶

- بدره‌ای، فریدون، ۱۳۵۲، واژگان نوشتاری کودکان دبستانی ایران، تهران، فرهنگستان زبان ایران
- حاجیان، فردوس و همکاران (۱۳۸۹)، بخوانیم سال اول ابتدایی، سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی

- حاجیان، فردوس و همکاران (۱۳۸۹)، بنویسیم سال اول ابتدایی، سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی

- شبیری، علی محمد، ۱۳۷۶، واژگان پایه ادراکی دانش‌آموزان کلاس‌های سوم، چهارم و پنجم ابتدایی، رساله کارشناسی ارشد آموزش زبان فارسی به غیر فارسی زبانان، دانشگاه علامه طباطبایی، دانشکده ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی

- شکر، گیتی، ۱۳۷۴، فرهنگ دبستانی، تهران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
- صفار پور، عبدالرحمن، ۱۳۷۰، واژگان پایه کلاس‌های اول تا پنجم دبستان، تهران، سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، دفتر انتشارات کمک آموزشی

- علوی مقدم، سید بهنام، ۱۳۸۷، میزان رشد و گسترش واژه‌های اشتقاقی در آموزان دوزبانه مقطع ابتدایی و ارتباط آن با رده شناسی بر اساس پیکره طرح واژگان پایه، رساله دکتری زبان‌شناسی، دانشگاه علامه طباطبایی، دانشکده ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی

- علوی مقدم، سید بهنام، ۱۳۸۹، "بررسی ارتباط ساخت‌های اشتقاقی و رده‌شناسی زبانی در پدیده^۴ دو زبانی"، مجله دانشکده ادبیات و زبان‌های خارجی دانشگاه علامه طباطبایی، شماره ۴۴

- غفاری، مهران، ۱۳۸۰، تحلیل روش‌های آموزش واژگان پایه به منظور پیشنهاد طرحی برای واژگان پایه فارسی دوره ابتدایی، پایان نامه دوره کارشناسی ارشد زبان‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی

- گلور، جان و همکاران، ۱۳۷۷، روانشناسی شناختی برای معلمان، ترجمه علینقی خرازی، تهران، مرکز نشر دانشگاهی

- نعمت‌زاده، شهین و همکاران، ۱۳۸۴، گزارش نهایی طرح شناسایی واژگان پایه فارسی دانش‌آموزان ایرانی در دوره ابتدایی، جلد اول: گزارش کلی، تهران، وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی.

- نعمت‌زاد، شهین، ۱۳۸۷، گزارش پژوهشی کاربردی یافته‌های طرح واژگان پایه فارسی، تهران، وزارت آموزش و پرورش، سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی.

- Angelo, James F.D. 2005, "Educated Japanese English, Expanding Oral & Aural Core Vocabulary", World Englishes Vol 24, pp 329-349
- Carter, Ronald, 1987, "Is There a Core Vocabulary?" Applied Linguistics, Vol 8, pp 178-193
- Chompoobutr, S, et al, 2009 "Core Vocabulary of the Language for Thai Picture Based Communication System" i-Create Vol 9, 3rd Rehabilitation Engineering and Assistive Proceeding, pp 138-145
- Knowles, J, 1904, The London Point System of Reading for the Blind, London, Allem & Unwin
- Rinsland, Henry B, 1945, A Basic Vocabulary of Elementary School Children, Macmillan, New York
- Thorndike, EL, 1944, A Teacher's Workbook of 30000 Words, New York. Columbia Teacher College
- West, MP, et al. A Critical Examination of Basic English Bulletin of Department of Educational Research University of Toronto: 2

Archive of SID